

Abstrakce a figurace proti sobě

Zasahuje sem nejen umělecký vývoj, ale i politická manipulace. Obojí se děje v 1. i v 2. polovině 20. století.

U střetu abstrakce/moderního umění a figurace ovšem pomíjí trvalé napětí mezi moderním a konzervativním uměním (př. devětsilská avantgarda versus Švabinský v roce 1923 aj.), zaměřuji se na ta období, kdy je figurace

- a) pokládána svým způsobem za progresivní výtvarný projev
- b) nebo naopak, kdy byla vynucována politicky
- c) kdy výrazně progresivní roli zaujímá abstrakce nebo a. a f. se dostávají do vzájemného střetu (a to nejen umělecky)

ad a) 1. období po 1. sv. v.

skepse k moderní civilizaci, jež byla zneužita válkou, skepse k předválečným moderním uměleckým směrům, které byly uzavřeny do sebe a jako myšlenkový „předvoj“ selhaly, snaha nalézat nový vztah k věcem a okolnímu světu

vlna „nových“ realismů (viz katalog Les Réalismes, ed. Jean Clair, Centre Pompidou 1980-81) se škálou projevů od metafyzické malby přes novou věcnost a magický realismus k civilismu a primitivismu; „návrat k řádu“ (Cocteau, 1926); všimněte si, jak tyto pojmy odrážejí různá východiska a přístupy, překrývají se a nevytvářejí žádný ucelený systém tehdejších projevů, ono to totiž ani nejde.

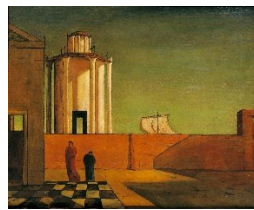
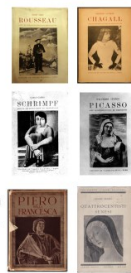


V Itálii okruh časopisu Valori Plastici, namířený proti futurismu, prosazuje návrat k tradici, východiskem je Giorgio de Chirico a metafyzická malba (začátky už před válkou v Paříži, kde se Ch. nezajímal o kubisty, ale šel vlastní cestou; později vnímán jako předchůdce surrealistů)



Valori plastici,
časopis 1918-22

Knižní monografická
edice Valori plastici,
20. léta



Chirico: 1912



1913

V Německu nová věcnost – výstava 1925 Kunsthalle Mannheim, autorem Gustav Friedrich Hartlaub; detailní popisná malba vymezující se vůči expresionismu, „objektivní“, bez emocí a tajemné, magické prozáření věcí. Viz též kniha Franze Roha *Nach-Expressionismus. Magischer realismus* (1925)



George Grosz, Republikánské automaty, 1920
 Alexander Kanoldt, Zátiší, 1924
 Christian Schad, Sonja, 1928

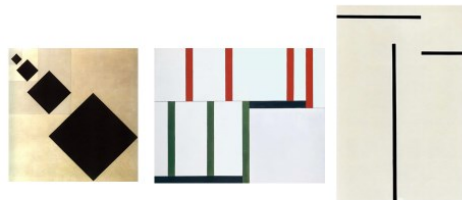
Viz také jinde v Evropě, i v Americe. U nás – primitivismus, civilismus, začíná Gutfreund Vlastní podobiznou z roku 1919, viz též Čapek, *Nejskromnější umění*, 1020 a primitivismus raného Devětsílu (do roku 1922)

Postupně začne vzrůstat role abstrakce (zřejmě i reakce na začátky zneužití realistických tendencí politikou – viz ad b); skupiny Cercle et carré, pak Abstraction Création (van Duesburgh, A. Herbin, J. Héliou; pak také V. Kandinskij, F. Kupka, F. Foltýn aj.)



Cercle et carré, 1929-1931

Abstraction Création 1931-1936



Theo van Doesburg, Aritmetická kompozice, 1930

Georges Vantongerloo, No. 98 2478 červená/135 Zelená, 1936

František Kupka, Abstraktní kompozice, 1930

ad b)

Od 30. let jiná situace: vzestup totalitních režimů, které si jako oficiální umění vynutí ideologizovanou figuraci, pseudorealismus sloužící jen vlastní politické propagaci. Veškerá avantgarda (nejen abstrakce, nýbrž i expresionismus, dada, surrealismus) jsou zvrhlé (nebo buržoazní) projevy. Avantgarda je likvidována (viz výstavy Zvrhlého umění v Německu, v Sovětském svazu i různá „mizení“ progresivních tvůrců). Oficiální tvorba si je v totalitách velmi blízká. Volnější atmosféra panovala v Itálii.



Výstava Entartete Kunst, 1937



Isak Brodskij, Národní komisař obrany K. E. Vorošilov na lyžařské projížďce, 1937

jen ukázkově, lze vyhledat spoustu dalších příkladů

Odbočka: u nás 1934 se objevuje snaha levicových avantgardistů najít společného jmenovatele mezi surrealismem a sorelou (politické ohledy vůči Sovětskému svazu), proto odmítnut Bretonův manifest *Z dob, kdy surrealisté měli pravdu* (=kritika sovětské kulturní politiky), vedlo k rozkolu v surrealistické

skupině Teige x Nezval. 1938 v katalogu Štyrského a Toyen Teige odsoudí německé i sovětské tažení proti modernímu umění, které je prvními odsuzováno jako zvrhlé, druhými jako zrůdně formalistické.

Ad c) Poválečná Amerika a významy spojované s abstrakcí

Ještě pohled do 1. pol: převládá realismus/naturalismus: a) regionalisté (téma venkov, G. Wood, T. H. Benton – učitel G. Pollocka - ...) b) sociální realismus (město, internacionální zastoupení, př. B. Shahn, D. Rivera) – odpovídá stylisticky evropské nové věcnosti



Grant Wood, American Gothic, 1930



Ben Shahn, Sacco a Vanzetti, 1931-2

30. léta řešení hosp. krize, vedle New Deal i Federal Art Project (1935-43): státní zakázky na podporu umělců, preferuje se výchovný a morální aspekt, často popisný realismus, sociální témata



Seymour Fogel, nástěnná malba Zdraví národa, konec 30. let

Prosazují se však i posuny od prvoplánově sociální tematiky, která tvůrcům přestává vyhovovat:



Jackson Pollock, Cesta na Západ, 1934-35



Mark Rothko, Vstup do podzemní dráhy, 1938
Podzemní dráha, 1936-39



Willem de Kooning, Sedící postava, 1939
Sedící žena, 1940



Zároveň impulsy z Evropy, emigranti před nacismem, důležitá role Black Mountain College v Severní Karolíně, učí mimo jiné Josef Albers, který přišel z Bauhausu. Prosazoval abstrakci, experiment, interdisciplinaritu.



Josef Albers na Black Mountain College (1933-1949)

Hranaté, 1935
Šikmý kříž, 1938

To vše se spojí s mimouměleckými důvody příklonu k abstrakci: ve 30. letech v Evropě fašismus, stalinismus prosazující ideologizovaný pseudorealismus. Levicový N.Y. časopis Partisan Review se distancuje od sovětského marxismu, Rivera, Trockij a Breton se distancují od dogmatické sorely, 1940 Rothko a Meyer Shapiro odsuzují nacionalismus v umění



Partisan Review, 1938



Manifest Za svobodné revoluční umění, 1938

Leon Trockij, Diego Rivera, André Breton

Sociálně orientované umění charakteristické pro předválečnou Ameriku se zdiskreditovalo (srovnáváno se sorelou): nově se objevují hesla návratu k estetice, umělci vyzývání k „čistě“ tvorbě nezatížené ideologií. Spojeno i s antikomunistickou rétorikou, začátek studené války. V Partisan Review vychází 1939 Greenbergova stať *Avantgarda a kýč*. Na příkladu Picassa a Repina rozděluje kulturu na vysokou a masovou, všeobecně přístupnou. Uměním je pro něj jen ta první.



Pablo Picasso, Žena s vějířem
Ilja Repin, Záporožští kozáci píšou dopis tureckému sultánovi

Posléze prosazuje americký abstraktní expresionismus, symptomatická je tvorba především J. Pollocka (inspirace: surrealismus, indiáni, mexičtí muralisté, picasso, postupně k akční malbě)



Jackson Pollock, Pták, 1938



Jackson Pollock, Muž a žena, 1942
Měsíční žena, 1942
Stenografická postava, 1942



Jackson Pollock, Oči v žáru, 1946
Třpytivá substance, 1946

Podobně k abstrakci i další malíři – Rothko (surrealismus, postupně znaky, ze znaků barevné levitující plochy) Kooning (kubismus, geometrizace, znaky, spojuje abstr. a zobrazení – cyklus žen) aj.....



Mark Rothko, Antigona, 1941
Pomalý vír na mořském břehu, 1944



Mark Rothko, Bez názvu, 1945-46
Číslo 1, 1948
Bez názvu, 1947

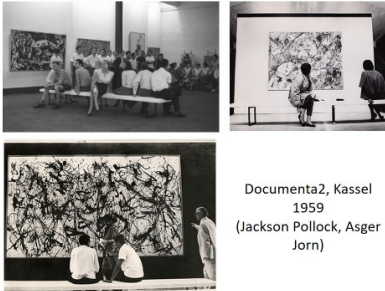


Mark Rothko, Číslo 61
(Rezavá a modrá),
1953



Willem de Kooning, Srpnové světlo, 1946
Asheville, 1948-49

A opět politika: konec 50. let „vývoz“ Pollocka do Evropy



Documenta2, Kassel
1959
(Jackson Pollock, Asger
Jorn)

Rozporné interpretace: jednak čisté, avantgardní, vysoké umění, výklady však i „politické“: symbol vyspělé společnosti, liberální a demokratické

Na druhé straně otázky jako svoboda nebo paralela zmechanizované strojové práce v moderní společnosti. Levicovými tvůrci v Evropě vnímáno jako kulturní a ideologická invaze, politika šířená kulturou. Symptomatické především pro Francii, kde do umění výrazně zasahuje komunistická strana, a Itálii, kde měl u levicových autorů „realismus“ silné kořeny (Fougeron, Guttuso, Picassova kresba Stalina)



André Fougeron, Pařížanky na trhu, 1948



Renato Guttuso, Vesnická Marseillaisa, 1947
Obsazování neobdělávané půdy na Sicílii, 1949-50

Reakce a cesty umění v poválečné Evropě podrobněji viz příště. Uvažujte o vlivech politických událostí na výtvarné umění – není to jen v sobě uzavřená oblast a vnější okolnosti se ti projevují víc, než by se mohlo zdát.